

Hoe vogels kijken

Wat ziet een vogel eigenlijk?
En hoe?
Henny legt het je uit.

De geschiedenis van Kaldenbroek

Alles over het natuurlijke wordingsproces,
het kasteel, de boerenschansen,
en de waterhuishouding.

Het bomenfestival

Samen met de scharrelkids
alles over bomen leren,
en samen fietsen langs monumentale,
historische bomen.

De Nachtegaal

Het is er één uit de categorie,
“klein bruin vogeltje”
met een grote bek.
Wie verzint zoiets?

Algemeen

Wat is het IVN?

Het Instituut Voor Natuur, educatie en duurzaamheid is een landelijke vereniging met plaatselijke afdelingen. IVN De Maasdorpen is een afdeling met als werkgebied gemeente Horst aan de Maas.

Wat wil het IVN?

Mens en natuur zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Wij als IVN verbinden mensen en natuur. We laten jong en oud beleven hoe leuk, gezond én belangrijk natuur is. Op die manier dragen wij bij aan een duurzame samenleving, individuele gezondheid en het welzijn van iedereen.

Wat doet onze afdeling?

Onze afdeling richt zich op onderhoud van natuurgebieden, inventarisaties, educatie door middel van excursies, lezingen, cursussen, workshops, thema-avonden en natuurlessen op scholen.

Hoe werkt onze afdeling?

Alle activiteiten van IVN De Maasdorpen zijn vrijwilligersactiviteiten. Veel leden zijn binnen de vereniging actief. Het hart van onze vereniging zijn onze werkgroepen, daarnaast zijn ook leden actief in de natuurfotografie en met insecten.

Behalve werkgroepen zijn er twee commissies en kortlopende projecten. Heb je belangstelling? Neem contact op en sluit je aan!

Ons verenigingslokaal is het Zoemhuuske, Kasteellaan 3, Horst.

Hoe word je lid?

Geef je op via <https://www.ivn.nl/word-lid> je wordt dan automatisch lid van de dichtsbijzijnde afdeling. Of meld je aan via <https://www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen>

Wat kost een lidmaatschap?

De contributie bedraagt € 24,00 per jaar. Heb je een huisgenoot die lid wil worden? Die betaalt maar € 7,50. De contributie wordt geïnd door IVN Amsterdam via een machtiging met digitale factuur. Opzeggen? De opzegtermijn is een jaar. Het lidmaatschap beëindigd precies 1 jaar na opzegging.

Wat ontvang je als lid?

Je kunt gratis of met korting deelnemen aan cursussen en lezingen.

Je ontvangt 4x per jaar het tijdschrift Mens en Natuur én je krijgt 10% korting in onze IVN webwinkel.

Contact?

Je kunt contact opnemen via het secretariaat: ivndemaasdorpen@gmail.com

Werkgroepen & Commissies

Activiteiten & Gidsen

Ton
Hagens
tonhagens@home.nl
06-14391402

Planten werkgroep

Joke
Bussemakers
jjp.bussemakers@hetnet.nl
077-4673264

Vogel werkgroep

Jacques
Driessen
jdrieivn@xs4all.nl
077-3828510

Evenementen commissie

Dick
Best
d-best@kpnmail.nl
077-3745750

VNeL

Bart
Reintjes
wreintjes@ziggo.nl
06-28495503

VNeL

Ton
Wismans
wisma205@planet.nl
077-4673720

Scholen werkgroep

Cora
Oostendorp

Redactie Kwekker

Marlo
Godding

Scharrelkids Jeugwerkgroep

René
Colbers

Communicatie commissie - ComCom

webredactie.comcom@gmail.com

Bestuur

Voorzitter & Secretaris

Cora Oostendorp
cora@bourgonjon.nl
077-3270026
06-30516784

Penningmeester & Ledenadministratie

Koos Agricola
koosagricola@home.nl
077-3270013

Leden

René Colbers 06-13328758 rene@colbers.nl

Jos van Lin 077-467820 josvanlinivn@gmail.com

Marlo Godding marlogoddingivn@gmail.com

Kwekker

IVN De Maasdorpen - April 2021

Voorwoord

Geitenwollensokken

Zaterdag 13 maart verscheen een interview in de Limburger met Renske Visscher, directeur van IVN Regio Zuid en Noï Boesten (IVN projectleider). Volgens het artikel wilden Renske en Noï van het geitenwollensokken imago van IVN af. De definitie van geitenwollensokkentypes is: wereldvreemde, non conformistische, naïeve, half zachte wereldhervormers met verouderde idealen die te herkennen zijn hun afwijkende kleding zoals klompen met geitenwollen sokken en verschoten T-shirts.

In een mail aan alle afdelingen heeft Renske echter laten weten dat Noï en zij dit nooit gezegd hebben en dat ze het vervelend vinden dat dit er zo in staat. Zij ervaren dat de vele actieve IVN-vrijwilligers alles behalve wereldvreemd zijn. Dat de geitenwollensokkentypes ook in onze afdeling niet te vinden zijn, blijkt wel uit de inhoud van deze Kwekker.

Piet Hoebers schrijft over de geschiedenis van het natuurgebied Kaldenbroek en het kasteel. Waarom Piet hier zoveel over weet, kan je lezen in het interview met hem.

In Kaldenbroek staan veel bijzondere planten dankzij een ingrijpende verandering enige jaren geleden en dankzij het onderhoud van onze VNeL groep. Waarom die planten juist hier groeien en welke soorten dat zijn, kan je lezen in het artikel van Bart Reintjes. Wie de omgeving beter wil leren kennen, kan de wandeling langs de Blakterbeek maken. En voor wie nog nooit een eik heeft zien bloeien, is het artikel over de eikenbloemen geschreven.

Naar aanleiding van de eerste editie in het nieuwe jasje bereikten ons enkele vragen over de milieuvriendelijkheid van het blad. De antwoorden staan in deze Kwekker

Er staat nog veel meer in zoals wetenswaardigheden over vogel-ogen, de Nachtegaal, het Lieveheersbeestjes en hoe je een blauwe roos kunt maken.

Ik wens u veel leesplezier.

Cora Oostendorp

Inhoud

- 4 Natuur in Kaldenbroek
- 6 Hoe kijken vogels
- 8 Uit de oude doos - de bonte Berm
- 8 Lieveheersbeestje
- 9 Kaldenbroek de geschiedenis
- 12 Het interview - Piet Hoebers
- 13 Broedvogelinventarisatie
- 13 Witte rozen kleuren
- 14 Natuur in de buurt - Ommetje Blakterbeek
- 16 Katjes in eiken
- 17 De nachtegaal
- 18 Verenigingsnieuws - Kwekker - Het bomenfestival - Algemene Ledenvergadering - Jubilea - Broedmachine
- 20 Fotowedstrijd

Colofon

Redactie

Cora Oostendorp - eindredactie
Marlo Godding - vormgeving
Koos Agricola - vormgeving
Jos van Lin - fotografie
Paul Oostendorp - schrijver

Redactieadres

ivndemaasdorpen@gmail.com

De natuur in Kaldenbroek

Deel 1: een floristische schatkamer

AUTEUR: BART REINTJES

Inleiding

De kern van het natuurgebied Kaldenbroek is een voormalige Maasmeander. De Maas heeft herhaaldelijk haar loop verlegd en daarbij een gevarieerd landschap achtergelaten. Dit prachtige natuurgebied heeft op het randje van verdwijnen gestaan. In de jaren '70 werd begonnen met de aanleg van een crossbaan in het meest waardevolle schraalgrasland ('Ruig Weitje' genoemd).

Ruig Weitje - foto Bart Reintjes

Verder werden er plannen ontwikkeld om een recreatiepark met bungalows te ontwikkelen. Enkele bungalows werden gebouwd, maar net op tijd is het gebied gered. Met name de acties van de jeugdnatuurstudievereniging 'Meander' hebben hierbij een belangrijke rol gespeeld (Kaldenbroek, 1977).

Het heeft tot de jaren '90 geduurd, voordat het Limburgs Landschap percelen in Kaldenbroek heeft kunnen aankopen en er eindelijk kon worden gewerkt aan herstel van de oude natuurlijke, met name floristische waarde.

Het landschap, de bodem, de waterhuishouding en hun invloed op de flora

Het landschap in het natuurgebied Kaldenbroek is zeer gevarieerd en kleinschalig. In de oude bedding vinden we broekbossen, vochtige graslanden, percelen populieren en een aantal beekjes en veel sloten. Op het hoger gelegen deel, dat door een duidelijke steilrand van de oude rivierbedding wordt begrensd, is sprake van een kleinschalig agrarisch landschap met houtwallen, akkers, bossen en langs het spoor heide en schraalgrasland.

De vegetatie in de meander wordt bepaald door de afzettingen van de Maas. De rivier heeft in de oude bedding veelal lemige en kleiige gronden afgezet (oude rivierkleigronden) Op lage plaatsen is in de loop van de geschiedenis veen afgezet, de huidige Vlierveengronden.

Dit veen werd plaatselijk afgegraven waardoor open waterplassen ontstonden. De hogere delen van Kaldenbroek bestaan uit fijnzandige afzettingen, die aan de westkant hoger liggen.

Behalve de bodem is ook de waterhuishouding van belang voor de plantengroei. Het Kaldenbroek ligt laag en is een kwelgebied dat over ondergrondse lagen rivierklei grondwater aangeleverd krijgt vanuit de hogere omgeving, het dekzandgebied.

Het grondwater is vrij kalkrijk waardoor in elzenbossen en graslanden plantensoorten zoals Dotterbloem, Brede orchis, Kleine watereppe, Bosbies, Holpijp en Tweerijige zegge voorkomen. Plaatselijk wordt het grondwater tegengehouden door een leemlaag. Op deze plaatsen is alleen sprake van regenwater. Hierdoor ontstaat berkenbroekbos met veel veenmos en schraalgraslanden met zeldzame planten zoals Klein glidkruid, Sterzegge, Blauwe zegge en vooral Veldrus.

Tijdens hoog water van de Maas, een lange, heel natte periode, maar de laatste jaren ook bij opstuwing door bevers, zie je dat een deel van de **graslanden overstroomt** in de winter en het vroege voorjaar.

Overstroming molenbeek van Lottum - foto Bart Reintjes

Een korte, tijdelijke overstroming van de aanliggende graslandpercelen en broekbossen in de winter en vroege voorjaar hoeft geen probleem te zijn. Dit kan door de afzetting van mineralen en voedingsstoffen zelfs zorgen voor een meer geleidelijke overgang van nat naar droog en voedselrijk naar voedselarme met daaraan gekoppeld een hoge botanische waarde. Een soort als de Dotterbloem zal van zo'n overstroming profiteren.

Een hoog kunstmatig peil door beverdammen met daardoor de overstroming van grasland en broekbossen in de

zomermaanden zorgt echter voor een sterke vergroting van voedselrijkdom en het water en pakt slecht uit voor de floristische waarde (Zie onder andere Lucassen & Roelofs, 2005, NHM, 2004).

Natuurwaarden graslanden

Ook in de jaren '70 en '90 was er sprake van schraalgraslanden en broekbossen van hoge kwaliteit in Kaldenbroek. Er zijn verschillende publicaties die dit bevestigen.

In het rapport van de Werkgroep Kaldenbroek (milieu-inventarisatie Kaldenbroek 1977), wordt geconcludeerd dat "de flora van Kaldenbroek, nationaal als 'floristisch uitstekend' kan worden gezien". Natte graslanden worden hierbij expliciet als voorbeeld genoemd.

Uit het hoofdrapport Verdrogings- en Eutrofiëringproject Maasmeanders met als opdrachtgever de provincie (Oranjewoud 1993), wordt het volgende geciteerd over Kaldenbroek: 'Momenteel liggen er nog verschillende uiterst, waardevolle verwaarloosde hooilandjes, met nationale en internationale zeldzame en bedreigde plantensoorten zoals Klein glidkruid.'

De belangrijkste natuurwaarden van de graslanden in Kaldenbroek liggen in de goed ontwikkelde, natte (schraal)graslanden waarbij sprake is van overgangen van Veldrusgraslanden naar Blauwgraslanden (in de literatuur Veldrusschraalland genoemd). Verder zijn goed ontwikkelde vegetaties van het Dotterbloem-verbond (*Calthion Palustris*) en Klasse van de Kleine zeggen (*Parvocaricetea*) aanwezig.

Deze plantengemeenschappen worden gekenmerkt door de veelheid aan bijzondere plantensoorten, zoals een groot aantal minder algemene en zeldzame zeggensoorten, diverse orchideeën, Teer guichelheil, Heide- en Moeraskartelblad, Grote en Kleine ratelaar, Klein glidkruid, Blauwe knoop en **Klokjesgentiaan**. Heidekartelblad en Klein glidkruid zijn in de Rode lijst van Nederland opge-

Kleine Ratelaar en Klokjesgentiaan - foto Bart Reintjes

nomen als bedreigd. De grootste verrassing is dat na 80 jaar afwezigheid in Limburg één van de drie kensoorten van Blauwgraslanden, Blonde zegge, in Kaldenbroek is teruggekeerd. (Hermans en Reintjes, NHM, 2020)

Stijve moerasweegbree - foto Bart Reintjes

Doordat delen van de graslandpercelen na 2000 zijn geplagd zijn er venachtige situaties ontstaan. Deze licht zure, matig voedselarme vennen worden gekenmerkt door de aanwezigheid van Pilvaren, Vlottende bies, Veelstengelige waterbies, Duizendknoopfonteinkruid, Loos blaasjeskruid, Witbloemige waterranonkel, Moerashertshooi en **Stijve moerasweegbree**.

Veel van de hiervoor genoemde soorten zijn zeldzaam en opgenomen in de rode lijst van Nederland. Witbloemige waterranonkel en Stijve moerasweegbree hebben zelfs een bedreigde status. Zowel natte schraalgraslanden als vennen zijn zeer zuur- en bemestingsgevoelig en alleen een uitgekiend plag- en hooibeheer door de beheerder het Limburgs Landschap, met kleinschalig aanvullend beheer door de **VNeL groep van IVN de Maasdorpen** (opslag verwijderen om verruiging tegen te gaan en plaatselijk het strooien van steenmeel/kalk) hebben ervoor gezorgd dat verschillende hooilandpercelen in het Kaldenbroek kunnen worden beschouwd als één van de floristisch meest waardevolle percelen van Limburg.

Het spreekt voor zich, gezien de kwetsbaarheid, dat deze graslanden niet toegankelijk zijn voor publiek. Maar wanneer men de route van het Pieterpad loopt door Kaldenbroek kan er al volop worden genoten van de rijkdom aan plantensoorten in deze graslanden.

VNeL groep van IVN de Maasdorpen - foto Bart Reintjes

Hoe kijken vogels?

AUTEUR: HENNY GROULS

Kijken doen we met onze ogen. Een oog noemen we ook wel het zicht-zintuig. Binnen het zintuig 'zicht' kennen we een aantal 'subzintuigen', zoals kleur, helderheid, beweging, textuur. De ogen maken het contact met de buitenwereld, vormen een (omgekeerd) beeld op het netvlies en de hersenen interpreteren de registratie van het oog.

Vogelogen

Hoewel vogelogen in grote lijnen op dezelfde wijze functioneren als mensenogen, zijn er toch wel een aantal verschillen. Vogels zijn in veel gevallen voedselspecialisten. Om aan dat specifieke voedsel te komen, hebben de vogels vaak bepaalde zichteigenschappen nodig, die afwijken van die van de mens. Denk bijvoorbeeld aan (in de nacht) jagende vogels, vogels die op de grond foerageren, of vogels die onder water hun voedsel zoeken. De kwaliteit en de eigenschappen van het oog worden bepaald door verschillende factoren.

De grootte en vorm van het oog

Op het netvlies zitten licht- en kleurgevoelige cellen (receptoren). Een Uil, bekend om zijn goede zicht, heeft een relatief zeer groot oog en heeft dus plaats voor een groot netvlies met veel receptoren. Kampioen is de Witstaartarend met een oogbol van 46 mm, bijna zo groot als het oog van een struisvogel (50 mm).

Velduil - foto Mariet Verbeek

De Kiwi daarentegen, een vogel van ca. 2,5 kg, ziet met zijn piepkleine oogjes van 8 mm vrijwel niets. De oogbol van de mens is trouwens ca. 2,5 cm. De zeer grote ogen bij uilen en roofvogels verklaren ook hun starre blik. Er is vrijwel geen ruimte voor spieren om de ogen te bewegen. Om dat gemis te compenseren hebben deze vogels een soepel draaiende nek.

De oogbol is afgeplat bij vogels die op korte afstand foerageren, zoals zaadeters. Ze zijn bijziend, oftewel kippig. Dit is te vergelijken met een cameraleens met een korte brandpuntsafstand. Jagende vogels hebben een cilindrische oogbol. Dit is te vergelijken met een camera met te-lens.

De kwaliteit van het netvlies (retina); staafjes en kegeltjes

Op het netvlies bevinden zich twee soorten cellen die de binnengekomen beeldinformatie doorsturen naar de hersenen: staafjes en kegeltjes. De staafjes zorgen voor de licht/donkerinformatie. Verschillende kegeltjes zorgen voor de kleurwaarneming. Het aantal staafjes bepaalt de lichtgevoeligheid van de ogen. 's Nachts foeragerende vogels hebben veel staafjes om in het donker goed te kunnen zien.

De gele vlek, macula, centraal in het netvlies, is het meest gevoelige deel. Daar vormt de lens een scherp beeld. Centraal in de gele vlek bevindt zich de fovea, een kleine inzinking (bij het mensenoog ca. 1,5 mm.) met bijzondere eigenschappen. In de fovea bevinden zich namelijk alleen maar kegeltjes; dus geen staafjes en zelfs geen bloedvaten. Alles is gericht op gedetailleerde informatie, zoals kleur en structuur. De kegeltjes in de fovea zijn kleiner dan die in de rest van het netvlies en zijn veel compacter gegroepeerd. Ongeveer de helft van de vogelsoorten heeft twee fovea's, zoals roofvogels, kolibries, ijsvogels, zwaluwen, klauwierien ... Dat betekent dat hun zicht fenomenaal goed is.

Drie voorbeelden van goed zicht

Bij proeven met een slechtvalk is gebleken dat deze vogel op 1 kilometer afstand een 'kunstprooi' ter grootte van een tennisbal in de lucht kon waarnemen en erop afging. Valkeniers, die prooi gebruikten om roofvogels te vangen, hielden in hun schuilhut een gevangen Klauwier. Lang voordat de valkeniers de roofvogel te zien kregen waarschuwde de Klauwier met een alarmroep.

In een kolonie, 20 nesten, van broedende Zeekoeten stond een van de koeten op en begon opgewonden begroetingsgeluiden te maken. Bij afzoeken van de zee met een kijker zag de onderzoeker een kleine zwarte stip. De stip naderde en enige tijd later landde de vogel op het nest van de opgewonden Zeekoet. Deze had de partner al heel vroeg herkend.

Kleurgevoeligheid

Mensen hebben drie soorten kegeltjes, namelijk kegeltjes die gevoelig zijn voor rood, voor geel of voor blauw. De meeste andere zoogdieren hebben maar twee soorten. Vogels hebben vier soorten kegeltjes, ook kegeltjes voor het waarnemen van ultraviolet. Door de kegeltjes te bestuderen, kan worden bepaald voor welke kleuren een bepaalde vogel het meest gevoelig is.

Duikvogels zijn bijvoorbeeld gevoeliger voor het groen/blauwe gebied. Vogels die in struiken en bomen foerageren zijn, in verband met de rijpheid van bessen e.d., gevoeliger voor het rood tot groene gebied. Mannetjes Pimpelmees hebben blauwe veertjes op hun kop die meer ultraviolet licht reflecteren dan de veertjes op de kop van vrouwtjes.

Hoe kijken vogels

De manier van kijken en de plaatsing van de ogen in de schedel zijn bij vogels veelal anders dan bij mensen. Mensen kijken met twee ogen naar hetzelfde voorwerp. Maar beide beelden verschillen iets van elkaar. In de hersenen wordt van de twee beelden één ruimtelijk beeld gemaakt. Hierdoor kunnen we diepte zien en afstanden schatten. Alles wat met twee ogen tegelijk is te zien, noemen we het stereo-blikveld. Bij de mens is dat groot, ca. 120°. Ons totale blikveld is ongeveer 180°.

Vogels zijn in drie groepen in te delen op grond van de plaats van de ogen en de daarmee verbonden manier van kijken.

Ogen hoog en opzij in de kop. Vrijwel geen overlap in het zicht, maar groot overzicht naar boven, opzij en naar achteren. De Snip bijvoorbeeld heeft een zicht van 360°.

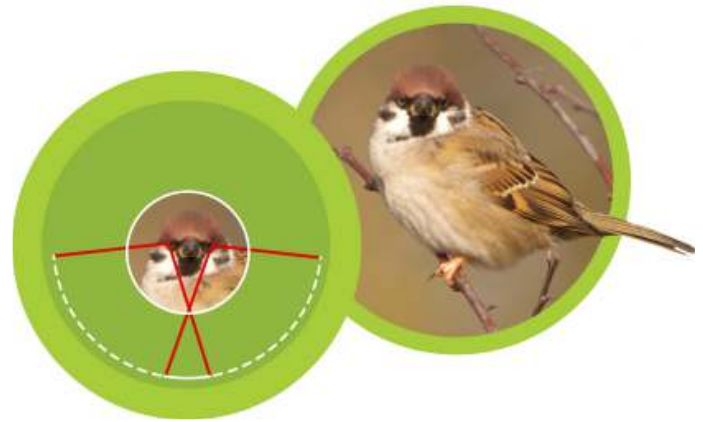
Watersnip - foto Mariet Verbeek

Ogen naar voren in de kop. Zicht met grote overlap, dus stereo kijken. Roofvogels en uilen hebben een overlap van ca. 70°.

Kerkuil - foto Cora Oostendorp

Tussenpositie van de ogen. Zicht redelijk vooruit met weinig overlap aan de voorkant. Net genoeg stereo om de jongen te kunnen voeren. Goed zicht opzij, maar niet naar boven en naar achteren. Bijvoorbeeld Merel, Huismus.

Ringmus - foto Mariet Verbeek

Acuïteit, sensitiviteit en laterisatie

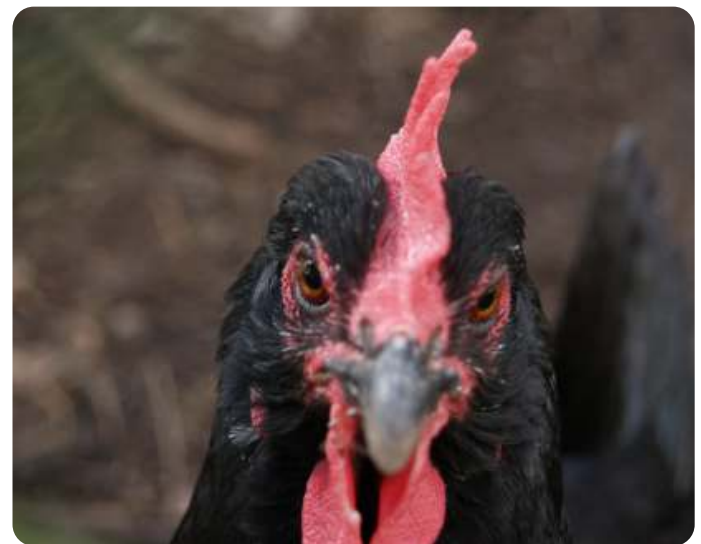
Het vermogen om details te kunnen waarnemen (acuïteit) wordt bepaald door het aantal kegeltjes. Vogels met twee fovea's hebben 1 000 000 kegeltjes per fovea; het mensenoog 200 000. Dat maakt de acuïteit bij (roof)vogels vijf keer groter.

Sensitiviteit is het vermogen om bij weinig licht veel te kunnen waarnemen. De Kerkuil bijvoorbeeld heeft zijn kegeltje ingeruild voor staafjes. Daardoor is zijn sensitiviteit vele malen groter dan bij de mens.

Evenals bij mensen kunnen bij vogels de beide hersenhelften verschillende informatie gelijktijdig aan (lateralisatie). Ten aanzien van een bepaald aspect is een van beide helften dan dominant en de andere helft 'assisterend'. Een mens is bijvoorbeeld meestal rechtshandig, een papegaai rechts- of linkspotig.

Kippen gebruiken het rechter oog om te foerageren terwijl het linker oog het luchtruim afspeurt. (Bij mensen zou deze eigenschap een ernstige afwijking zijn). Het rechter oog van vogels functioneert meestal beter op korte afstand (voedsel zoeken).

Zangvogels, eenden, meeuwen en valken kunnen tijdens de slaap een oog open houden om te waken.

Kip - foto Cora Oostendorp

Uit de oude

AUTEUR: MARIJKE LUKKER

De bonte berm

Halverwege de jaren zeventig woonde ik in Deventer een lezing bij van Piet Zonderwijk. Hij ondersteunde zijn verhaal met dozen vol dia's. Zijn verhaal viel in goede aarde in een tijd waarin duidelijk werd dat de netheid van de jaren '50 en '60 niet alleen de mensen, maar ook hun omgeving kortwiekte.

De bermen van onze wegen werden in die tijd beheerd als waren het gazons. Men was bang dat door lang gras de berm paaltjes en de bochten niet goed te zien waren. De bermen werden regelmatig gemaaid, 4-5 keer per jaar geklept of gewoon kapot gespoten. Het resultaat was dat de rijke vegetatie verdween. Een kale groene strook langs de weg was normaal.

Nadat Zonderwijk duidelijk maakte dat een wijziging van het bermbeheer door verschraling niet alleen minder geld zou kosten, maar ook kleurige kruidenrijke bermen met insecten en andere dieren zou opleveren, werd het ecologisch beheren van bermen langs rijkswegen staand beleid. Het duurde echter nog jaren voordat ook provincies en

gemeenten daartoe overgingen. En nu lees je nog af en toe dat een gemeente rustig door blijft klepelen.

Ik herinner me dat jaren geleden de toenmalige gemeente Sevenum -of hoorde het dorp al bij Horst aan de Maas?- weer daartoe overging. Wellicht deed een bevriende uitvoerder het voor een iets lagere prijs. Precies weet ik het niet meer maar gelukkig werd er tegen geprotesteerd.

De grootste bedreiging nu is de verbreding van de landwegen met bermkanttegels, zoals grasbeton.

Kwekkertje

Lieveheersbeestje

Het Lieveheersbeestje komt in het voorjaar tevoorschijn uit zijn beschutting waar het overwinterd heeft. Soms is dit een spleetje bij ramen of gewoon ergens in huis. Het is een kevertje met twee harde dekschilden waaronder niet alleen een paar tere vleugels liggen, maar ook zijn poten en antennes kunnen er onder schuil gaan.

Rood met zwarte stippen, zo wordt hij altijd getekend door kinderen. En dan gaan ze de stippen tellen om zijn leeftijd te bepalen. Toch is dat een fabeltje. Het aantal stippen zegt niets over de leeftijd van het diertje, alleen iets over de soort. Want er zijn wel zestig soorten Lieveheersbeestjes in ons land.

De kleur kan variëren van rood naar oranje tot geel of meer bruin tot zwart. De stippen variëren van rond tot ovaal. De meest voorkomende heeft zeven stippen en heet dan ook het Zevenstippelige lieveheersbeestje.

Het is een nuttig diertje want ze eten grote hoeveelheden bladluizen. In mei paren ze en daarna leggen ze hun gele eieren in groepjes aan de onderkant van bladeren. Al snel komen hieruit grijze larven met een paar gele stippen en met een grote honger. Na drie vervellingen gaan ze verpoppen. De poppen zijn grijs met wat oranje.

In juli of augustus is de kever volgroeid en kruipt uit zijn poppenhuid.

In de nazomer zijn dus twee generaties te zien: de kevers van vorig jaar en de jonge kevers. De oude kevers gaan tegen de winter dood, maar de jonge overwinteren, soms met velen bij elkaar.

Als je meer wil weten over dit interessante diertje, kan ik het boekje Lieveheersbeestjes in beeld van KNNV en IVN aanraden (ISBN 90 5011 126 2). Hierin staan de twintig meest voorkomende soorten beschreven.

Auteur: Cora Oostendorp

Lieveheersbeestje -Foto Cora Oostendorp

Geschiedenis van Kaldenbroek

AUTEUR: PIET HOEBERS

De ontstaansgeschiedenis en cultuurhistorie van het Kaldenbroek

Het natuurgebied Kaldenbroek ligt in een smal langgerekt dal dat zich – van zuid tot noord – van het kasteel met dezelfde naam tot aan het buurtschap Houthuizen uitstrekt. Aan de westkant kent dit dal een vrij steile verhoging in het bodemprofiel; direct daarachter komen hooggelegen zandgronden.

Vroeger was dit een heideterrein maar nu staat er veel dennenbos. De geleidelijk afhellende gronden aan de oostzijde zijn leemhoudend en als akkerland in gebruik. Centraal door dit natuurgebied stroomt de Molenbeek van Lottum. Deze beek loopt via de kasteelgracht naar de (voormalige) watermolen in Houthuizen. Aan weerszijden van deze beek liggen poelen, stukjes moeras, hooilanden, graslanden en broekbosjes.

De veldnamen op oude kadastrale kaarten geven aan dat het Kaldenbroek maar een klein deel van het dal beslaat. Het ligt in de lengte van het dal tussen het Broekeind en het Houthuizerbroek, en in de breedte “ingeklemd” tussen de Tommen en het Kaldenbroekerveld. (afb.1)

Afbeelding 1 - Kadastrale kaart

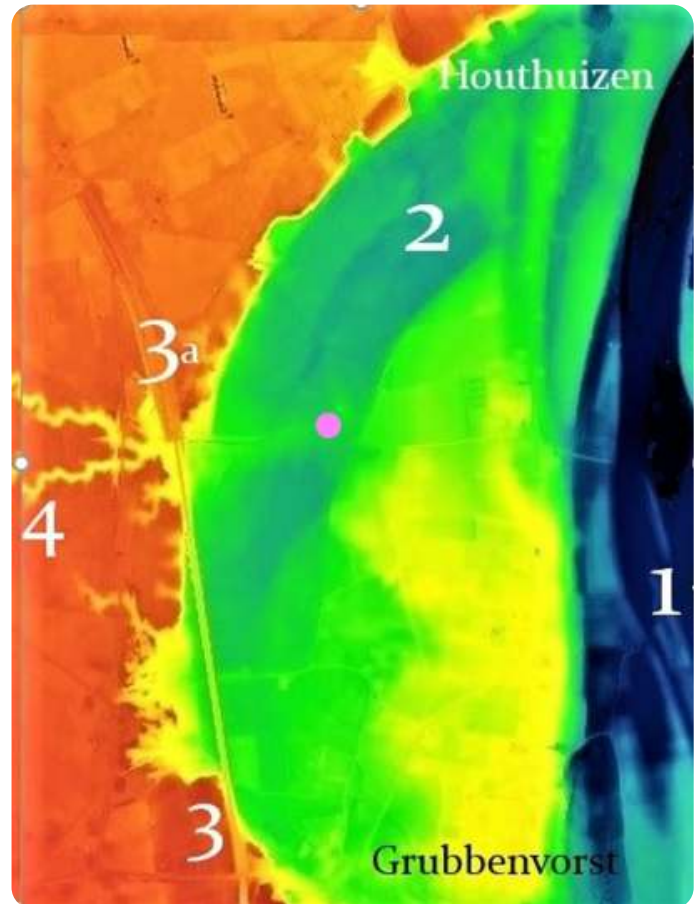
Het natuurlijke wordingsproces

Het Kaldenbroek maakt deel uit van het terrassenlandschap dat in Noord-Limburg op meer plaatsen voorkomt. Dit unieke landschapstype heeft zijn vorm en aanzien, zoals wij het vandaag de dag kennen, te danken aan de Maas. (afb.2 - nr.1)

Ten tijde van de ijstijden was de rivier namelijk een – in grote lussen – slingerende waterstroom die zijn loop steeds bleef verleggen.

Van tijd tot tijd werden lussen van de actieve waterafvoer afgesneden en bleven als langgerekte moerassige laagtes in het landschap achter. (afb.2 - nr.2)

De buitenbochten van deze oude Maasarmen zijn te herkennen aan de enkele meters hoge terrasranden van wat

Afbeelding 2 - Hoogtekaart

ooit de oevers van de Maas waren. (afb.2 - nr.3) Dit type voormalige Maaslussen is op vele plekken in Noord-Limburg terug te vinden. Voorbeelden hiervan zijn het Langeven (Geijsteren), de Schuitwaters (Lottum, Broekhuizen en Meerlo), 't Sohr (Swolgen), Zwart Water (Venlo) en ook het Kaldenbroek, gelegen tussen Grubbenvorst en Houthuizen.

Nadat de Maas de bedding op de plek van het Kaldenbroek 'links had laten liggen', bleef daar een waterrijke laagte met vennen, moerassen en broekbossen over. Het peil van het grond- en oppervlaktewater werd bepaald door de plaatselijke neerslag, het ondergronds aangevoerde kwelwater vanuit het hoger gelegen terras én het over de terrasrand afstromend oppervlaktewater.

Dit laatste gebeurde via kleine lage plekjes in de terrasrand waar erosiegeultjes ontstonden (afb.2 - nr.4) die zich bij toenemende waterafvoer grillig achterwaarts in het terras insneden. In de late bronstijd en ijzertijd liepen langs deze terrasrand – waar nu vele wandelaars het Pieterpad en Petranpad volgen – reeds mensen rond. Dat kan afgeleid worden uit oude kadastrale kaarten. Daarin wordt het terrasgebied ter hoogte van deze erosiegeultjes (afb.2 - nr.3a) de Tommen genoemd. Dit toponiem wijst er op dat hier een urnenveld gelegen heeft.

Het kasteel

De eerstvolgende sporen van menselijke activiteit in het, toen nog geheel oncultiveerde, Kaldenbroek stammen uit de middeleeuwen. De adel gaf voor het bouwen van een kasteel de voorkeur aan laaggelegen, waterrijke plekken. Op deze manier waren de grachten die hun verblijfplaats als een verdedigingslinie moesten omringen, van voldoende watertoevoer verzekerd.

De bouwplek die voor het Huys tot Caldenbroick werd verkozen, is daar een voorbeeld van. (paarse stip afb.2) Met de grond uit de gegraven grachten werd het midden-terrein opgehoogd. Op deze aarden verhoging kwam een hoofdgebouw, met daaromheen een boerderij met schuren en stallen.

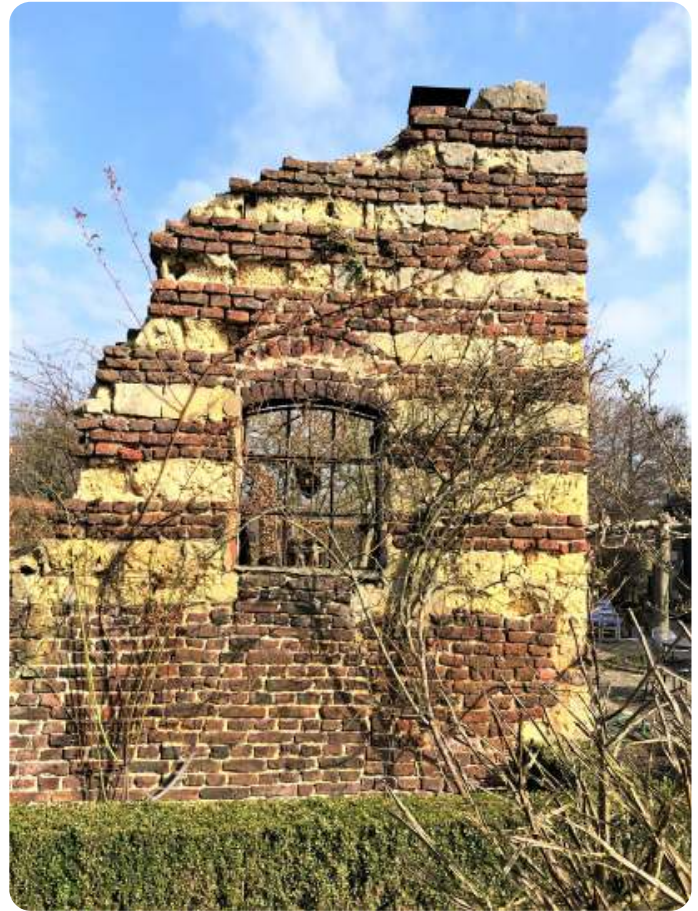
Dit complex van gebouwen is niet ongeschonden de tijd doorgekomen. Het werd in de Tachtigjarige Oorlog geplunderd en later nog eens ernstig door brand geteisterd waarbij een groot deel van het kasteel in de as werd gelegd. Ondanks deze calamiteiten is het Huys met de oorspronkelijke bouwmaterialen -mergel en baksteen – deels hersteld en tot op heden behouden gebleven. (afb.3)

Afbeelding 3

Het herstel van muren was echt lapwerk. Willekeurig werd daarvoor op de ene plek mergel en op een andere plaats baksteen toegepast. Waarschijnlijk was metselwerk van het oorspronkelijk kasteel wel vakwerk. Dit valt af te leiden uit de horizontale muurversiering in het restant van de oude schuur. Deze schuurmuur werd in afwisselende lagen van mergel en baksteen – zogenaamde spek-lagen – opgebouwd. (afb.4)

De productie van bakstenen gebeurde in de directe omgeving van het kasteel.

Afbeelding 4

Op het leemhoudend Kaldenbroekerveld werden in veldovens bakstenen gebakken. De mergelblokken kwamen per schip over de Maas uit Zuid-Limburg en werden vlakbij op een hamer afgeleverd.

Deze hamer (loskade) was in principe voor de aanvoer van materialen die voor de bewoners van Horst bestemd waren. Van die plaats uit liep over het Witveld – een groot deel over Lottums grondgebied 'le chemin de Horst à la Meuse' ofwel de Losbaan. Het kwam de kasteelheer daarbij goed uit dat de Losbaan aan de zuidkant langs zijn Huys liep. (afb.5 – nr.1)

Als tegenprestatie voor het gebruik van de hamer mochten de imkers van Lottum hun bijenkasten ook op het grondgebied van Horst plaatsen. Het kasteel werd vele eeuwen door adel bewoond. In 1840 verkocht de laatste adellijke bewoner zijn bezit. De nieuwe eigenaar maakte van het Huys een boerderij en dempte de grachten. Rond begin vorige eeuw werden de agrarische bedrijfsruimtes door nieuwe vervangen. Tot slot is ten gevolge van de ruilverkaveling in 1975 de entree van de oostzijde naar de zuidkant verlegd. De oprijlaan (afb.5 – nr.2) werd 'van de kaart' geveegd en er werd vanaf de Losbaan een nieuwe toegangsweg gecreëerd.

Boerenschansen

In de Tachtigjarige Oorlog moesten naast de kasteelheren ook de plattelandsbewoners met plundering rekening houden. Bij de belegeringen van de vestingstad Venlo stroopten huursoldaten de hele omgeving af om aan voedsel te komen. Om zichzelf en hun vee te beschermen,

bouwden de boeren in hun omgeving een schans om zich te verschuilen. Zo'n boerenschans werd dan in de vorm van een rechthoekig eilandje in een moerassig gebied aangelegd. Op de rand van het eilandje lag een hoge wal, daarvoor werd de grond gebruikt die bij het graven van een brede sloot rondom het eilandje vrij kwam. Door de wal met struiken te beplanten werd het binnenterrein van de schans aan het zicht onttrokken.

Aan de westkant in het dal van het Kaldenbroek hadden de boeren van het buurtschap Houthuizen zo'n toevluchtsoord gebouwd. (afb.5 - nr.3)

Afbeelding 5

Van deze boerenschans is langs het Pieter- en Petranpad nog slechts een enkel restant aanwezig. De IVN-werkgroep voor het vrijwillig natuur- en landschapsbeheer heeft zich ingespannen om de schans vrij te leggen. Dit was geen blijvend succes want de schans is momenteel alweer met struweel overwoekerd. (afb.6)

Uit de Tranchotkaart (1803 – 187) blijkt dat direct aan de erosiegeul nog een boerenschans heeft gelegen. Maar daar zijn alle sporen van verdwenen omdat in de vorige eeuw het tracé van de geul werd verlegd. Eerst stroomde het water naar een plas in het Broekeind en vandaar via de kasteelgracht naar de Molenbeek van Lottum. Doordat naderhand de afvoerroute ingekort werd, kreeg de erosiegeul een directe verbinding met de Molenbeek van Lottum.

Waterhuishouding

Aanvankelijk bevatte de oude Maasarm veel oppervlaktewater. Door verlanding nam de omvang hiervan steeds meer af. In het water trad veenvorming op dat in een volgende fase overging in moeras en tenslotte in broekbos. Broekbos leverde alleen wat hakhout. Door drainage werden deze broekbossen in kleinschalige maar meer renda-

bele hooi- en weilanden omgezet. De waterhuishouding bleef voor deze in cultuur gebrachte broeklanden toch altijd een moeilijke kwestie.

Daar kwam in de 18de eeuw nog een extra probleem bij doordat via de erosiegeul de waterafvoer toenam. De oorzaak daarvan was de drooglegging van de heidevennen van het Witveld en de Vinkenpeel (rond Californië). Dit gebeurde door vanuit de Vinkenpeel een afwaterings-sloot te graven – de Gekkengraaf genoemd – die op de erosiegeul bij de Tommen werd aangesloten. In de ondiepe vennen op de hei kwam namelijk een parasiet (de leverbot) voor waaraan schapen acuut dood konden gaan.

Veel later volgden ook in het Kaldenbroek en Broekeind ingrepen om de waterstand beter te kunnen regelen. De meanderende Molenbeek van Lottum werd genormaliseerd, dat wil zeggen rechtgetrokken. In het Broekeind werd de Broekloop gegraven.

Huidige situatie

Circa 50 jaar geleden werden de boerderij en de landerijen in Kaldenbroek verkocht aan een maatschappij die er een vakantiepark van wilde maken. Door hevig verzet van de plaatselijke bevolking is dit plan niet doorgegaan en is het Kaldenbroek uiteindelijk eigendom van het Limburgs Landschap geworden. Van de oorspronkelijk honderden geplande vakantiewoningen bleef er uiteindelijk nog één over: het voormalige Huys is daartoe als een groepsaccommodatie ingericht.

Ook werd de meandering van de Molenbeek van Lottum weer hersteld. Van de weilanden die naast de beek lagen werd de toplaag afgehaald. Om er weer een natuurterrein van te kunnen maken, moest eerst de met kunstmest verrijkte bodem verwijderd worden. Op deze manier kon de oude veldnaam van Kaldenbroek weer met recht aan dit gebied verbonden worden. Kald betekent 'niet in gebruik' of 'verlaten', de oudste betekenis van broek is 'moeras'.

Met deze aanpak van het Limburgs Landschap kan het Kaldenbroek weer worden wat het ooit was, een stil en verlaten moeras.

Afbeelding 6 - Sloot rond Schans

‘Het is leuk om in de natuur te werken’

AUTEUR: MARIJKE LUKKER

Interview met Piet Hoebers

Ik spreek bij Piet thuis af en omdat het mooi weer is, kunnen we buiten in de tuin zitten.

Piet werd enthousiast gemaakt voor de natuur in zijn omgeving door de vrijwilligersgroep VNeL, die kleine landschapselementen onderhoudt zoals poelen, graslanden en heidevelden. Bijvoorbeeld de Pastoorswei in het natuurgebied Het Schuitwater en het Ruig Weitje in Kaldenbroek.

“Het is leuk om op je vrije zaterdag samen met anderen in de natuur te klussen”

De meester van Piet op de lagere school nam de kinderen vaak mee naar buiten, bijvoorbeeld naar de Schaak en het Schuitwater. Vies worden was dan geen punt. Verder maakten ze op school een herbarium.

Piet studeerde biologie in Utrecht en gaf jarenlang les op het Thomascollege in Venlo. Op de zolder van het gebouw stond een grote collectie opgezette dieren, die o.a. van het Missiemuseum Steyl waren gekocht.

Het is een pluspunt dat Piet behalve in biologie ook in geschiedenis is geïnteresseerd en dan met name in de eigen streekgeschiedenis. Hij is jarenlang voorzitter geweest van het LGOG in Horst. Vanuit de gecombineerde interesse voor de natuurontwikkeling en de historie van het landschap van deze regio, heeft hij voor het IVN diverse fietstochten georganiseerd rond en door de kerkdorpen. waarbij hij als gids vertelde over de ontwikkeling van het landschap en de bebouwing. ‘Overal in het landschap is immers de historie te zien. Ook de geologische geschiedenis, tot aan de ijstijden’, verteld hij.

Dat In deze Kwekker is zijn verhaal over de bijzondere geschiedenis van Kaldenbroek te lezen is, is daarom niet vreemd.

Piet: ‘De laatste jaren heeft het landschap steeds meer de aandacht gekregen.’

Er is meer waardering voor het natuurlijke landschap gekomen. In de tijd van de ruilverkaveling werden heggen en houtwallen gesloopt en beken rechtgetrokken. Nu heeft men meer oog voor kleine landschapselementen en biodiversiteit.

Ook is er sprake van grootschalige natuurontwikkeling. Een voorbeeld hiervan is het Maaspark Ooijen-Wanssum dat dient om het water op te vangen bij hoge waterstanden van de Maas. De Maas krijgt weer de ruimte. Het oorspronkelijke, unieke

Maasterrassenlandschap is daarbij het uitgangspunt.

Piet deed nog meer voor het IVN. Hij was als docent betrokken bij de opleiding van Landschapsgidsen en was verder ook actief als lid van de programmacommissie.

Hij vertegenwoordigt nu het IVN in de Stichting Landschap Horst aan de Maas, de koepel waaronder het IVN, de Groengroep, KnopenLopen, de Vogelwerkgroep 't Hokske, Natuur & Jeugd en 't Zoemhukske vallen.

Eerder ontwikkelde hij samen met de inmiddels overleden huisarts Jan Holthuis het 115 km lange Petranpad (je zegt Petrán), door de natuur van Horst aan de Maas. Je kunt het in negen etappes lopen.

Met Piet pratend kom je een heleboel te weten over de natuur- en cultuurhistorie van het ons omringende landschap, zoals over de Castenrayse Vennen (de Pés), maar ook over gebieden verder weg rondom Boxmeer, de Peelrandbreuk bij Deurne en de Ooijpolder waar Jaap Dirkmaat van het voormalige Das en Boom zich ingezet heeft voor een betere natuurontwikkeling.

Het blijft belangrijk dat individuele personen in verenigingsverband ons de waarde laten zien van de omgeving waarvan we deel uit maken. Vaak begint dat met een bevlogen onderwijzer en met werken in de natuur op je vrije zaterdag.

Piet Hoebers

Broedvogel- inventarisatie

VOGELWERKGROEP: PAUL OOSTENDORP

Broedvogelinventarisatie in Kaldenbroek

Op donderdag 1 april hebben Jacques en Annelies, Paul en José 's ochtends vroeg in het Kaldenbroek de tweede broedvogelinventarisatie van dit jaar gedaan. Dit in het kader van het BroedvogelMonitoringProject van Sovon (BMP).

Op deze locatie worden al vanaf 1997 in het voorjaar de broedvogels geïnventariseerd. De telling begint een half uur voor zonsopgang. Al snel zagen we een paar Watersnippen. Dit zijn wintergasten die nog weg trekken.

Voor het eerst in dit seizoen spotten we de volgende zomergasten: Fitis en Zwartkop. Veertien dagen geleden hoorden we al de eerste Tjiftjaf. Het wachten is nog op onder andere de Kleine Karekiet. We zitten nu nog midden in het trekseizoen.

De Nachtegaal is de vorige keer gehoord maar het is nog de vraag of die blijft of doortrekt. Op het ven zaten zeven paar Grauwe ganzen. Als we die daar blijven zien, broeden ze misschien in het Sohr, dat aan de zuidkant van het telgebied grenst. We hebben ze nog nooit met jongen op het ven gezien en we zijn dan ook heel benieuwd of dat dit jaar weer zo zal zijn.

Iedere oneven week op vrijdagochtend gaan we weer vogels kijken. Belangstellenden om een keer mee te doen met de inventarisatie kunnen zich opgeven bij de coördinator van de VogelWerkGroep (zie site IVN De Maasdorpen). De eerstvolgende keer is 30 april en daarna weer op 14 mei. *Let op: meedoen voor hele vroege vogels, aanvangstijd: zonsopgang.*

Het aantal deelnemers per keer is zeer beperkt.

Vink - foto Mariet Verbeek

Witte rozen kleuren

AUTEUR: CORA OOSTENDORP

Het kleuren van een witte roos is een leuk experiment om met kinderen uit te voeren. Het resultaat is prachtig en je hoeft er niet lang op te wachten.

Uitvoering

De proef is eenvoudig. Koop een bos witte rozen en voedselkleurstof in verschillende kleuren, bijvoorbeeld bij de Xenos.

Zet een witte roos in een glas met water en doe er een scheut voedselkleurstof bij. Des te sterker je het water kleurt, des te intenser wordt de kleuring in de bloem. Dit is al na een paar uur zichtbaar, het gaat sneller als je de steel inkort.

Hoe werkt het?

De roos heeft groene bladeren aan de stengel en witte kroonbladeren in de bloem en die verdampen vocht. Hierdoor ontstaat een zuigende kracht in de vaten van de stengel waardoor het water omhoog gezogen wordt. Het water met de kleurstof komt overal, waardoor niet alleen de witte kroonblaadjes maar ook de groene bladeren gekleurd worden. Dit laatste is minder duidelijk zichtbaar. De kleurstof hoopt zich op aan de uiteinden van de vaten.

De roos op de foto staat in water waaraan een groene voedselkleurstof is toegevoegd. Het groen blijkt te bestaan uit een mengsel van blauw en geel. De blauwe kleurstof werd sneller vervoerd dan de gele. In de roos is dit goed te zien: de randen van de rozenblaadjes zijn blauw, terwijl de lager gelegen nerven geel zijn. Uiteindelijk zal ook het geel de rand bereiken en krijgt de roos een groenere kleur.

Experimenteren

Om te bewijzen dat de bladeren een belangrijke rol spelen bij het watertransport, kun je een witte roos met groene bladeren en een witte roos zonder groene bladeren in het water met de kleurstof zetten. De witte roos zonder groene bladeren zal later kleuren. Het gaat snel, dus kijk om het half uur naar het resultaat. Een andere mogelijkheid is om een plastic zakje om een roos te doen en de resultaten te vergelijken met de roos zonder zakje. Het plastic houdt de verdamping tegen ...

Ommetje Blakterbeek

AUTEURS: WIM PHILIPSEN & PAUL VAN ENCKEVORT

De totale lengte van de wandeling is ongeveer 8 km. De eerste lus is 3,5 km (deel A, B en F), de tweede lus is 4,5 km (deel C, D en E). De nummers geven bijzondere plaatsen aan die in de tekst genoemd worden.

De Blakterbeek stroomt voornamelijk door agrarisch gebied. Blak(t) was vroeger een woord voor: open water. De bovenloop bestaat uit twee waterlopen: de Schorfvenloop en de Driefkuilenloop. Ten noordoosten van Kronenberg komen ze samen in de Blakterbeek. Deze stroomt vervolgens langs de Heesbeemden, maakt dan een scherpe bocht naar rechts en mondt ten noorden van Sevenum uit in de Grote Molenbeek. In 2005 zijn de beek en waterlopen gereconstrueerd. Het beekdal is een van de weinige overgebleven kleinschalige beekdalen in Noord-Limburg. Start in Sevenum bij De blokhut 'Aan het pedje'. Loop langs de rij knotbomen richting Blakterbeek, steek deze over en ga direct links door het klaphekje. Dan meteen rechtsaf door het klaphekje. Hier begint het Blakterbeekpark (A). Loop linksaf het park in.

(1) De beek is hier meanderend aangelegd, met knotwilgen en enkele bosjes. Ook zijn er poelen gegraven voor amfibieën en drachtplanten voor bijen geplant. Schapen begrazen het gebied extensief. De cultuurhistorische windwatermolen komt uit buurtschap Heierhoeve. Een windwatermolen werd vroeger gebruikt om water op te pompen en natte gebieden te draineren.

Na de windmolen linksaf door het klaphekje en dan rechtsaf. Na het volgende klaphekje rechtdoor

Hier is het park erg smal. Vroeger hoorde dit pad bij de tuin van het aangrenzende huis.

De stenen in de beek houden de afkalving van het talud tegen en geven kleine beestjes de kans om onder de weg door over te steken. De Blakterbeek is zo aangelegd dat bij grote wateraanvoer het water in de breedte weg kan stromen.

Steek de harde weg (weg van Sevenum naar Horst) recht over en ga verder met de beek aan je rechter hand. Ga door het klaphekje. Hier ligt het Landchapspark De Haagens (B).

(2) Het omrasterde gebied wordt extensief begraaasd door schapen en soms door runderen. De beek gaat hier van een meanderende beek over in een beemden(hooilanden)-beek: rechtlijnig, smal en hoekig verspringend. Hier ligt de instroom van de Tonger Losche beek.

Negeer het klaphekje links ter hoogte van knooppuntenpaal 29.

(3) De 8 meter hoge nestplaats voor ooievaars is aangelegd door GroenGroepSevenum. Hiernaast staat een insectenhotel waar solitaire bijen hun eitjes kunnen afzetten en een vogelkijkwand. Rond 2005 is een riooloverstort (retentiebekken) aangelegd langs de Blakterbeek ter hoogte van de gegraven loop 'Sevenums Molenveld' die

het aangrenzende Molenveld ontwatert. De kijkwand geeft een goed overzicht over het retentiebekken en de watervogels die daar hun kostje bijeen scharrelen. Vederop is de beek versmald om de stroomsnelheid van het water te verhogen.

Verlaat het gebied via het klaphekje en vervolg de route langs de knotwilgen. Steek de zandweg over ter hoogte van knooppuntenpaal 12 en loop verder langs de beek. Dit is het gebied het Hoogbroek.

Knotwilgen horen in de beemden langs de beek. Hun wortels verstevigen de oevers. Om de 3 á 4 jaar worden de takken van de kroon afgezaagd (knotten). De wilg bloeit vroeg en daar maken sommige soorten bijen dankbaar gebruik van. Als in de kroon takken uitbreken kan de stam daar gaan rotten. Holenbroeders zoals de Steenuil krijgen dan nieuwe nestgelegenheden.

Ga bij de T-splitsing ('Anne Bent') rechtsaf.

Rechts zie je het restant van het Broekbos dat nu extra water krijgt door de reconstructie van de Blakterbeek.

Loop door tot aan de vogeltoren.

(4) Deze toren biedt nestgelegenheden aan veel soorten vogels en ook vleermuizen omdat hij tegen de bosrand in de buurt van houtwallen, poelen en weilanden staat.

Volg het pad en ga door het klaphekje richting schaapskooi.

(5) Dit is particulier terrein. De eigenaar heeft de schaapskooi laten bouwen.

Schaapskooien waren vroeger slaapplekken voor schapen die overdag op de heide graasden. Op de grond lagen heideplaggen die de urine vast hielden en waar de mest op viel. Deze plaggen werd dan gebruikt om de akkers vruchtbaar te maken.

Verlaat het gebied via de klaphekjes bij de schaapskooi en ga op de harde weg naar rechts, de Hoogbroek. Op de hoek begint links het natuurgebied de Heesbeemden (C) en nog verder naar links 't Blakt.

Op oude kaarten is te zien dat de Heesbeemden rond 1745 uit kleinere percelen bestond, dit waren particuliere hooilanden. Rond 1810 stroomde de Blakterbeek in de noord-oost hoek de Heesbeemden binnen. De Heesbeemden heetten toen Papen-bend (beemd). Nu bestaat dit gebied voor een groot deel uit elzenbroekbos, wilgenstruweel, grote zeggenmoeras en aangeplante, verruigde populierenbossen.

Loop rechtdoor met de Heesbeemden aan je linker zijde. Ga het eerstvolgende pad naar links (langs de slagboom).

(6) Vlak daarvoor is de plek waar in 1937 een bronzen pijlpunt is gevonden (door meester Wiel Verheijen).

Ga bij de T-splitsing naar links. Volg het pad tot aan de slagboom en ga daar naar rechts. Loop door tot de hoogstam fruitboomgaard links.

(7) De boomgaard ligt in het Weitje van Theunis Grad.

de buurt

Omdat hoogstamfruitbomen pas op latere leeftijd vruchten dragen, plant men tegenwoordig meer laagstam fruit.

Keer om en loop terug het zandpad af.

(8) Links is de plek waar in 1931 – door Hand Mulders uit Kronenberg – een bronzen zwaard is gevonden. Het dateert uit de middenbronstijd (1300 tot 1150 v Chr) en is waarschijnlijk afkomstig uit Noordwest-Frankrijk.

Volg het pad tot aan het kapelletje.

(9) De Donatuskapel is in 1926 gebouwd, tegelijk met de boerderij er tegenover. Donatus was een Romeins legioensoldaat. Hij wordt afgebeeld met een pijlenbundel van bliksemschichten. Na zijn dood werd hij de beschermheilige tegen onweer en blikseminslag.

Loop langs de beek en ga bij het pad met de slagboom naar rechts. Hier is de toegang tot de voormalige vuilstort 't Blakt (D).

(10) Deze berg is de voormalige vuilstort van Sevenum. In de jaren vijftig en zestig werden woeste gronden en moerassige laagten gebruikt om het toenemende afval te lozen. Zowel rechts als links valt de rijke vegetatie op (natte moeras grond).

Loop terug naar de Donatus kapel en vervolgens langs de Blakterbeek (E), of als de begroeiing te hoog is- rechts richting de straat: Heesbeemd. Ga daar linksaf, richting Sevenum.

Het gebied rond de midden- en bovenloop van de beek (o.a. langs de Heesbeemden) was sterk ontwaterd. Het gebied viel soms 'droog' in perioden met weinig neerslag. De bodems van de Driefkuilenloop en de Blakterbeek zijn daar verhoogd. De Schorfvenloop is grotendeels gedempt. Opkwellend grondwater komt nu ten goede aan de natuurgebieden zodat voedselverrijking daarvan wordt tegengegaan.

Wat verderop ziet u rechts de akker boven de weg uit steken en links kleine weiltes, tussen de bomen van de Heesbeemden.

Hier ziet u letterlijk de historische invloed van jarenlang zwoegen van de mens. Het gebied rechts (akkers) is het

Sevenums Molenveld. De grond hier bestaat uit zandgrond met daarop een humusrijke laag.

Deze vruchtbare laag is ontstaan doordat boeren jaren lang met kruiwagens heideplaggen met mest hebben aangevoerd. Dit gaf een verhoging van ongeveer 1 mm per jaar. Dus een meter hogere grond betekent 1000 jaar zwoegen! Boeren hadden ongeveer 5 hectare woeste grond nodig om het vee op te laten grazen, om 1 hectare grond te bemesten.

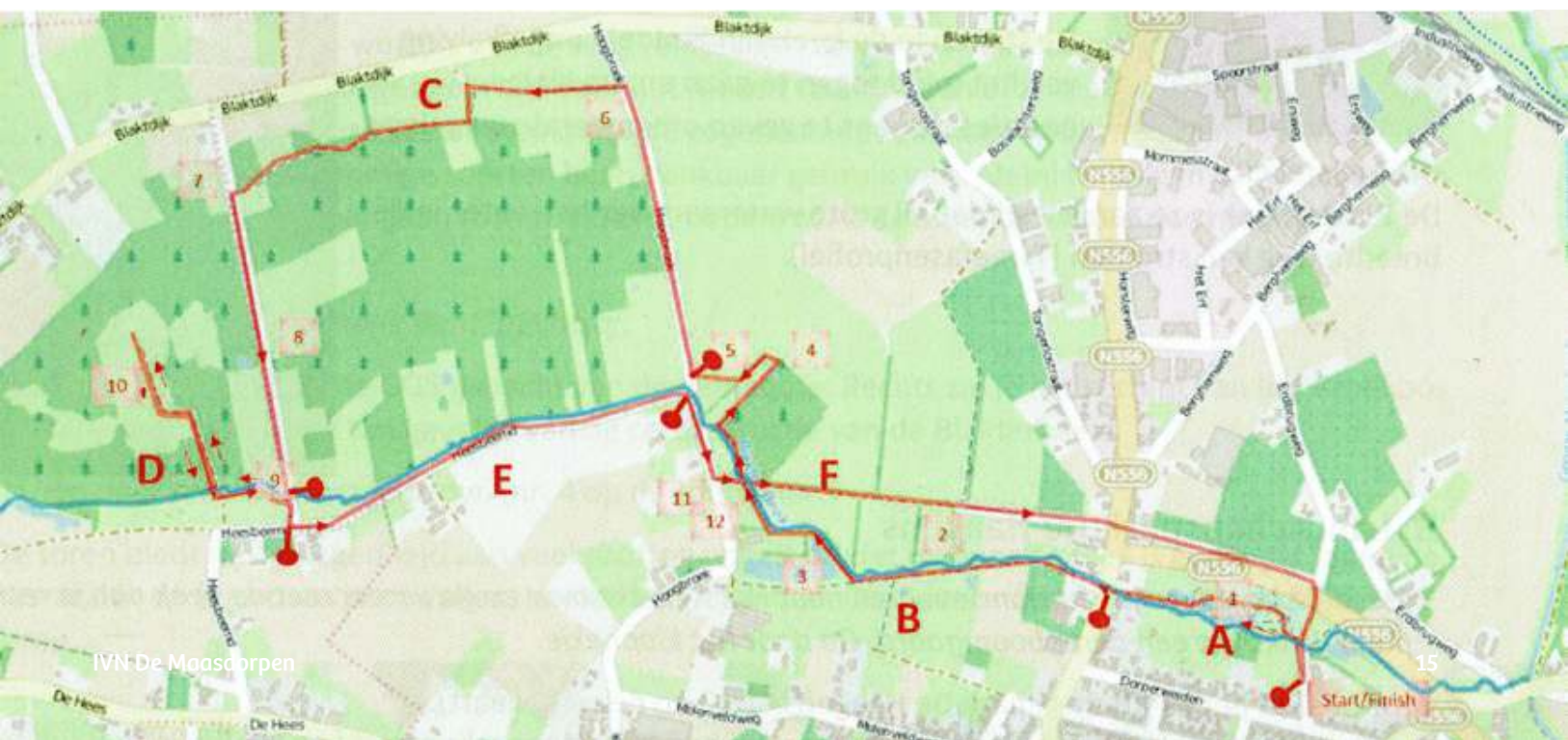
Ga op de hoek van de Heesbeemd en Hoogbroek rechts het Hoogbroek op. Blijft op Hoogbroek tot aan de kruising met het Lindersstraatje, waar de Devotiekapel oftewel de Onze Lieve Vrouw kapel staat (F).

(11) De originele 'Onze Lieve Vrouwekapel' is in 1870 gebouwd. Die kapel stond niet waar ze nu staat maar achter de boerderij op Hoogbroek 27. In 1870 is er een wit porseleinen Mariabeeld geplaatst, dit is sindsdien twee keer vervangen. De kapel is in verval geraakt en in 1991 herbouwd.

Een stukje verder het Lindersstraatje in, staat een infobord met daarop informatie over de boeren veste De Haagens.

(12) In de middeleeuwen was het niet vreemd als soldaten plunderden (als ze bijvoorbeeld langere tijd geen soldij hadden gekregen). Boeren beschermden zich hiertegen door een soort 'vesting', een schans, te bouwen. Er werd een terp opgeworpen door aan vier of vijf zijden een greppel te graven, deze terp werd afgezet met palen en daarachter verschansten de boeren zich met hun vee. Vaker was één schans voor meerdere families bestemd.

Vervolg het Lindersstraatje, steek de weg van Horst naar Sevenum over en ga bij de T-splitsing rechtsaf. Steek de harde weg over (door het hekje, 2x) en loop via het Blakterbeekpark, rechtdoor naar de blokhut Aan het pedje, eindpunt van de wandeling.

Katjes in Eiken

AUTEUR: PAUL OOSTENDORP

Veel planten maken ieder seizoen zaden. Deze ontstaan in bloemen. Sommige bloemen hebben meeldraden (mannelijke voortplantingsorganen) én stampers (vrouwelijke voortplantingsorganen), andere alleen meeldraden of alleen stampers. De vorm van de bloemen en de manier waarop de bloemen bij elkaar staan, verschilt sterk.

De klaproos bijvoorbeeld heeft één grote rode bloem op een lange stengel maar er zijn ook planten waarbij de bloemen heel klein en groen zijn en met hele korte steeltjes dicht bij elkaar op een stengeltje staan. Deze bloeiwijze noemt men dan 'katjes'. Er zijn mannelijke katjes met bloemen met alleen meeldraden en vrouwelijke katjes met bloemen met alleen stampers.

Wilgenkatjes

Wilgen hebben kleine, langwerpige, zachtharige grijze katjes. Dit uiterlijk komt door zilvergrijze haren die op de schubben staan, die de bloemen in de winter beschermen tegen de kou.

Wilgenkatjes

Achter die schubben staan de meeldraden al klaar om uit te gaan groeien. In maart begint het katje zich te ontwikkelen en als snel schemert het knalgeel van de meeldraden door de beharing totdat uiteindelijk het hele katje geel is.

Hierdoor aangetrokken, komen bijen en de hommels hier hun eerste voedsel halen. In het landschap vallen wilgen daarom in maart goed op. Knalgele struiken in een landschap, terwijl bomen en struiken nog geen bladeren hebben.

Mannelijke eikenkatjes

Niet alleen wilgen hebben katjes. Minder bekend zijn de katjes van eiken. Die zien er wel anders uit en het is dus geen wonder dat maar weinig mensen de katjes van de eik kennen. De schubben van de eikenkatjes dragen geen haren. In april-mei groeien ze uit en verschijnen de lichtbruine bloemen met korte meeldraden. Het stuifmeel is droog en poederig en wordt niet verzameld door insecten maar verspreid door de wind.

De schubben met hun meeldraden staan een eindje uit elkaar en je kunt er als het ware dwars doorheen kijken. Tegelijk met de katjes, komen ook de bladeren aan de

eiken. Deze zijn eerst helder lichtgroen. De talrijke mannelijke katjes tussen de jonge bladeren zien er prachtig uit. De voorjaarskleur van de eik.

mannelijke eiken katjes

Vrouwelijke eikenkatjes

Helemaal onbekend zijn de vrouwelijke bloemen van de eik. Hieruit komen de overbekende eikels die kleuters al kennen van de herfsttafel in groep één. Deze bloemen staan met een stuk of drie aan een stengeltje van ongeveer zeven centimeter aan het begin van de nieuwe scheuten. Ze bestaan uit een stamper en ... meer niet. De stamper is de hele bloem. Geen bloemblaadjes dus. Met het blote oog zijn aan deze stamper van ongeveer anderhalve millimeter schubben te zien. We herkennen ze als de schubben van het latere hoedje van de eikel.

Vrouwelijke eiken katjes

Op onderzoek

Als je in april-mei tussen het jonge groen van de eik gaat zoeken naar vrouwelijke katjes, zul je echt goed moeten kijken. Een mooie uitdaging om te ondernemen met kinderen. Ik zou ze dan aan de voet van de boom ook laten zoeken naar hoedjes van het vorig jaar. Die moeten te vinden zijn tussen de eikels. Wellicht herkennen ze de stamper al als mini-eikel. Het zal een eyeopener voor ze zijn.

Als herinnering aan deze ontdekkingen kun je samen een eikel uitzoeken die aan het uitlopen is, om die thuis in de tuin te planten. Neem er een met een nog kleine scheut, want er gaat al gauw een penwortel naar beneden en die moet je wel heel uit de grond zien te krijgen, wil de overplanting slagen.

Kiemende eikel

De Nachtegaal

AUTEUR: PETER VAN NIES

De Nachtegaal (*Luscinia megarhynchos*)

Het radioprogramma Vroege Vogels organiseerde in de herfst van 2009 een verkiezing die uitmondde in de Nederlandse Vogel Top 100. Tot mijn verrassing stond de Merel op de eerste plaats; met afstand zelfs! Méér dan vierduizend personen (4190) hebben op hem hun stem uitgebracht. Nummer twee is de Nachtegaal geworden maar die moet het met beduidend minder aanhang doen, “slechts” 3331 stemmen wist hij te vergaren.

Wel beschouwd is het wel te verklaren, de Merel is immers veel bekender omdat hij in elke tuin voorkomt. Iedereen is 's morgens vroeg wel eens wakker geworden van zijn uitbundige, welluidende zang, of heeft hem in de avondschemer nog gehoord. En laten we eerlijk zijn, hij zingt ook bijzonder mooi.

De Nachtegaal daarentegen hoef je in de bebouwde kom nauwelijks te verwachten. Je moet er naar zoeken in loofbossen of gemengde bossen met een weelderige ondergroei van brandnetels en/of braamstruiken maar soms tref je hem toch aan in dichtbegroeide grote parken en tuinen. Het mag er vochtig zijn, maar noodzakelijk is dat niet want de duinstreken met hun weelderige duindoornstruweel, gemengd met bramen, meidoorn en vlieren en een rijke onderbegroeiing zijn bij Nachtegalen eveneens zeer in trek.

In Nederland treffen we hem dan ook vooral aan in de duinstreken en in het oosten van het land. In Limburg komt hij zelfs voor in het provinciale volkslied: “Waar in 't bronsgroen eikenhout, 't Nachtegaaltje zingt ...” Het Limburgs Landschap heeft er een gestileerde versie van in zijn beeldmerk. Hoewel de meeste mensen hem wel van naam kennen en weten dat hij mooi kan zingen, hebben velen er geen idee van hoe zijn zang klinkt of hoe hij er uit ziet.

Nou, echt opvallend is hij niet, integendeel het is er één uit de categorie “klein bruin vogeltje”. Bruine rug, iets lichtere staart met een kastanjebruine glans en een zandkleurige onderzijde. Niets bijzonders dus, totdat je hem hoort zingen! Zijn zang is bijzonder gevarieerd en melodieus en hij kan het uren volhouden.

In de periode dat hij een territorium heeft en een vrouwtje

probeert te verleiden, zingt hij het luidst en uitbundigst. Hij weet dan van geen ophouden. En zoals zijn naam al doet vermoeden, concerteert hij ook nog (vroeg) in de nacht. Het tweede deel van zijn Nederlandse naam komt van het oud-Germaanse woord “gala” wat zingen betekent. Die oorsprong vind je trouwens ook nog terug in onze woorden galmen en gillen.

Eind maart, begin april komen de eerste Nachtegalen terug uit hun overwinteringskwartieren in Afrika. De zeer sterk op hem lijkende Noordse Nachtegaal vliegt wat verder door naar Noord en Oost-Europa. Vanaf eind april kunnen we hem horen zingen, tot ongeveer half juni. Hem, want zoals gebruikelijk bij de meeste zangvogels, is het uitsluitend de man die zingt.

Heeft hij eenmaal een vrouwtje gevonden, dan zullen ze gezamenlijk een nest bouwen, net boven de grond in de dichte ondergroei. Een vrij slordig bouwsel van plantaardige materialen, gevoerd met wat mos en paardenhaar en soms wat veertjes. Het vrouwtje legt 4 - 6 eieren die ze in haar eentje uitbroedt in ongeveer twee weken. Aan het verzorgen van de jongen neemt manlief dan weer wél volop deel, alhoewel hij ook nog wel wat tijd vindt om te zingen.

Rupsen, slakjes, wormen en kevertjes die verzameld worden in de humusrijke bodem, vormen het hoofdvoedsel voor de jonkies. Na een dag of elf verlaten ze al het nest ook al kunnen ze dan nog niet vliegen. Ze fladderen wat rond in de omgeving en worden nog gevoerd door hun ouders. Na een dag of tien zijn ze min of meer zelfstandig. In ons land hebben Nachtegalen doorgaans maar één legsel.

Waar verspreidingsgebieden van de gewone en de Noordse Nachtegaal elkaar overlappen, komen ook wel ‘gemengde’ paren voor, waarvan de jongen gemengde eigenschappen vertonen.

Met uitzondering van het duingebied is er sprake van een (sterke) afname van de soort, vooral in Oost- en Zuid-Nederland. Een neerwaartse trend die we overigens in heel Europa kunnen waarnemen. Dit was voor Duitsland een van de redenen om hem in 1995 tot “Vogel van het jaar” te verkiezen. In Nederland zijn er volgens SOVON nog tussen de 5900 en 7300 broedparen. 's Winters zul je ze hier niet zien of horen: vanaf augustus tot in september vertrekken ze weer met de stille trom naar hun winterkwartieren.

NB: Het tweede deel van zijn wetenschappelijke naam is megarhynchos en dat betekent: “met de grote bek”. Wie verzint zoiets?

Verenigings

Kwekker

AUTEUR: KOOS AGRICOLA

Na het verschijnen van de eerste Kwekker in een nieuw jasje bereikte de redactie vragen hierover die we graag beantwoorden.

Waarom een andere uitgever?

Landelijk IVN heeft een samenwerkingsovereenkomst afgesloten met Editoo. Hierdoor kunnen IVN-afdelingen een goed betaalbaar verenigingsblad in de IVN-huisstijl maken. Editoo werkt duurzaam en heeft mensen in dienst met een afstand tot de arbeidsmarkt. Verder zijn ze lokaal betrokken en sponsoren bijvoorbeeld de plaatselijke imkersvereniging. Meer informatie hierover kunt u vinden op hun website.

Hoe milieuvriendelijk is het blad?

De Kwekker wordt geprint op glossy 130 grams papier met het FSC®-certificaat. Dit betekent dat het hout voor de papierproductie uit een verantwoord beheerd bos komt. Het papier is goed recyclebaar. Editoo gebruikt moderne Ricoh digitale printers. Alle onderdelen hiervan zijn gemaakt van gerecycled materiaal, lege toners worden opnieuw gevuld. Bij het printen worden geen schadelijke chemicaliën gebruikt.

Waarom zit er een seal om de Kwekker?

De seal om de Kwekker is biologisch afbreekbaar. De Kwekkers die per post bezorgd worden, moeten in ieder geval geseald worden. De redactie heeft ervoor gekozen om ook de Kwekkers die door vrijwilligers bezorgd worden, te sealen om de kwaliteit van het uiterlijk te behouden.

Kan ik de Kwekker ook digitaal ontvangen?

De Kwekker is tevens digitaal beschikbaar. Hierbij kunt u kiezen tussen een leesmodus op het scherm of het downloaden van een pdf via www.ivn.nl/afdeling/de-maasdorpen/nieuws/de-nieuwe-kwekker

Indien u ook of uitsluitend een digitale versie wilt hebben, kunt u dit aan Koos Agricola (ledenadministratie) doorgeven via ivndemaasdorpen@gmail.com

foto - Marlo Godding

Bomenfestival

AUTEUR: CORA OOSTENDORP

IVN-vrijwilligers en mensen van de IVN beroepsorganisatie uit de provincie Limburg organiseren dit jaar samen een publieksactiviteit: het IVN Bomenfestival Limburg.

Vrijwel alle drieëndertig Limburgse afdelingen doen hieraan mee en organiseren activiteiten. Deze zouden eerst het hele jaar door plaatsvinden, maar vanwege de beperkende maatregelen is dit ingekort tot de periode van 12 september tot en met 14 november.

Waarschijnlijk zal de festival-opening in IVN Regio Noord, dat is onze regio, plaatsvinden. Daarna geven we het stokje, of natuurlijk een boompje, door aan regio midden. Onze afdeling organiseert twee activiteiten.

Op maandagmiddag 11 oktober (in de herfstvakantie) kunnen mensen terecht bij het educatieve terreintje 't Kabroek aan de Westsingel in Horst. Hier staan kinderen van onze Scharrelkidsgroep klaar om kleine groepjes mensen een rondleiding te geven in het stukje bos van dit terrein. Aansluitend kan men boom-opdrachten uitvoeren. Uiteraard zullen alle dan geldende corona-maatregelen in acht worden genomen.

De tweede activiteit is een fietstocht in de omgeving langs monumentale, historische bomen. Deze tocht kan op eigen initiatief gemaakt worden. Een beschrijving van de route en achtergrondinformatie zal tussen 12 september en 14 oktober ter beschikking staan op de website. De route zal ook op de IVN-routeapp geplaatst worden.

Broedmachine

SCHOLENWERK GROEP: CORA OOSTENDORP

De Scholenwerkgroep is in het gelukkige bezit van een broedmachine voor kippeneieren. Het is een klein tafelmanier in de vorm van een groot ei, speciaal voor het onderwijs. De eieren worden automatisch gedraaid en op temperatuur gehouden.

Ideaal voor een klas waar in het weekend niemand

De broedmachine

aanwezig is. Het uitkomen van de eieren is goed zichtbaar door de doorzichtige bovenkant.

Ook dit jaar staan de scholen weer in de rij om de broedmachine te lenen. Gelukkig duurt het uitbroeden maar drie weken en kunnen meerdere scholen hier plezier van hebben. En gelukkig zorgen mijn eigen kippen voor een constante aanvoer van verse, bevruchte eieren.

Een kuikentje net uit het ei

Jubilea

Van harte gefeliciteerd,
de jubilarissen van IVN de Maasdorpen:

50 jaar lid
Annie Maessen-Leunissen

25 jaar lid
Marijke Lukker-Hirs
Diny Slaats
L.van den Goor
J.Geurts

Algemene Ledenvergadering

In de statuten staat vastgelegd dat het bestuur één keer per jaar verantwoording aflegt van de financiën en van hun handelen in het afgelopen jaar tijdens een algemene ledenvergadering (ALV).

Meestal vindt de ALV plaats in februari. Vanwege de coronamaatregelen heeft het bestuur deze in eerste instantie voor zich uit geschoven in de hoop dat we als vereniging fysiek bij elkaar konden komen. Nu willen we echter niet langer wachten.

De ALV zal plaats vinden op xx mei. De datum zal ook worden bekend gemaakt via de Nieuwsbrief. De benodigde stukken zullen tijdig ter inzage staan op de website. Het bestuur biedt de mogelijkheid om de vergadering via Zoom bij te wonen. Wilt u hiervan gebruik maken, dan dient u zich tijdig aan te melden en ontvangt u een link. Mocht de vergadering fysiek kunnen doorgaan, dan moet u zich ook aanmelden.

Cora Oostendorp

INDIEN ONBESTELBAAR: SECRETARIAAT IVN DE MAASDORPEN, BROEKEINDWEG 20, 5971 NZ GRUBBENVORST

Beleef de natuur

Winnaars fotowedstrijd

Babs - 7 jaar

Jong geleerd,
is oud gedaan

Nikki - 7 jaar

Nieneke 12 Jaar

Bendt 9 jaar